

Jeg har aldrig hørt Fader udtale sig om Skolens Tilstand, da han overtog den, eller om Kierckebye personlig; maaske de aldrig har set hinanden. Jeg har ret nøje kendt adskillige, der har gaaet i Skole til K., men mindes ikke, at nogen af dem har omtalt ham. Han har vist brugt „indbyrdes Undervisning“, da Tabellerne endnu fandtes i Skolen i min Barndom, og Fader brugte ikke den Metode.

Degnen Jens Kierckebye i Grindsted og hans Proces om Smaaredselen.

Af Lærer *J. K. Nielsen*, Grindsted.

Det var Kierckebyes Stolthed, at hans Fædre var Selvejrbønder, der ikke kendte til Hoveri eller andet Pligtarbejde, men raadede over deres egn Person og Jord. Fra dem havde han arvet Driften til Selvstændighed og Hævdelsen af egen Ret, hvilke Egenskaber udfoldede sig i al Fald i den Tid, han var Lærer i Grindsted.

Forældrene ejede en lille Gaard i Bøvl, Sønder Omme Sogn, og her blev K. født 1798. Døbenavnet var Jens Jensen, men Kendingsnavnet blev Kierckebye. Han maa vel have ment, at det gav større Anseelse, at Navnet fik et fremmed Udseende. Allerede som sekstenaarig var han Lærer, formodentlig i en Omgangsskole i S. Omme. Det har ikke kunnet oplyses, hvor han forberedte sig til Lærergerningen. Som Lærer og Kirkesanger blev han først ansat i Vonge, Nykirke Sogn, Vejle Amt, og siden i samme Stilling i Sæding, Ringkøbing Amt, hvorfra han i 1842 flyttede til Grindsted, der paa den Tid var et meget fat-

tigt Hedesogn med godt 550 Mennesker. I Vestsognet holdtes Omgangsskole.

Som Kirkesanger fik K. en Del at gøre med Pastor Schmidt (Præst i Grindsted 25. Oktbr. 1840 til 21. August 1850), efter Folks Sigende „en lille geskøjten Kaal“. Præsten var Søn af en Militærperson, hvilket vel nok har præget hans Udvikling, men dette fremhævede netop hans Stilling blandt Befolkningen. En Præst i Grindsted var i de Dage en mægtig Mand, som alle bøjede sig for. Man henvendte sig til ham i Stridigheder, og blev Drikket for fremtrædende en Søndag Eftermiddag paa Kroen, ryddede han Skænkestuen, og ingen knyede. Der var dog Folk, der ikke i alt rettede sig efter Præsten. I 1848 opfordrede han kraftigt de unge Mænd til at melde sig som frivillige, men Per Stoffersen i Eg hævdede: „Min Søn skal ikke med,“ hvorefter ingen meldte sig. Man fortalte ogsaa (40 Aar efter), at Præsten meldte en ung Mand fra Grene, der efter hans Mening ikke burde sidde hjemme. Han blev da indkaldt, men kom snart tilbage, da han var svagelig og ubrugelig til Krigstjeneste.

Subordinationen smagte ikke K., og længe varede det ikke, før han var i Strid med Præsten. Der stod K. en Søndag og kunde ikke faa den store Nøgle i Kirkedørens Laas. Saa kom Præsten, og han opdagede snart, at der var stoppet nogle Papirstumper i det store Hul i Nøglen. Det havde naturligvis Degnens Dreng besørget, og da Gudstjenesten var forbi, tog Præsten Nøglen med hjem. K. protesterede: „Kirkenøglen skal bero hos Degnen“; men det hjalp ikke. Nogle Dage efter havde K. Ærinde i Præstegaarden, og da han fjernede sig, tog han Nøglen med. Den hængte paa en Knag i Forstuen. — Lidt efter kom Præsten i Tanker om Nøglen, og han ud.

Jo, Nøglen var borte. I en Fart kom han efter Degnen, der dog ikke hørte hans Raab. Ved det sydvestre Hjørne af den daværende Kirkegaard indhentede han ham, og da Degnen ikke godvillig vilde afgive Nøglen, gik det over til Haandgribeligheder, der endte med, at Præsten tilvendte sig Stridens Genstand. Sogneforstanderskabet, for hvilket Præsten var Formand, holdt Møde i Grindsted Skolestue, og da det en Dag samledes der, hænger Kierckebyes Studetøj paa et stort Søm derinde. Dette fandt Pastor Schmidt krænkende for Forsamlingens Værdighed og foreslog, at K. skulde give en Undskyldning. Bønderne tog Sagen med Ro og sagde ikke noget. Præsten maa have opfattet dette som Tilslutning og bad Per Stoffersen om at gaa ud for at anmode Degnen om at gøre en Undskyldning. Per Stoffersen bad imidlertid bare K. om at komme ind, Præsten vilde tale med ham. K. kommer ind og ser sig uforstaaende om. „Naa,“ raaber Præsten, „vil han bekvemme sig.“ „Hvad skal jeg bekvemme mig til,“ svarer K. Saa fik han Sagen refereret med Eftertryk, men saa viste det sig, at Kierckebye ikke vilde bekvemme sig. Sogneforstanderskabet (Præsten) idømte ham da en Bøde paa 2 Rigsdaler, som K. nægtede at betale, hvorover Præsten klagede til højere vedkommende, men fik til Svar, at Forstanderskabet ikke kunde idømme nogen Bøde. — K. var vist ikke i Besiddelse af videre god Sangstemme og maatte derfor, formentlig paa Præstens Forlangende, antage Vinterlærer Laust Jensen, en Gaardmandssøn fra Utoft, som Medhjælper ved Kirkesangen. Derved fik denne ofte Ærinde i Præstegaarden, saaledes en Morgen, da Degnen havde ladet Børnene gaa hjem fra Skole. Præsten var opbragt over dette, da der ikke var tilgaaet ham nogen Melding om Grunden. Laust Jen-

sen blev derfor anmodet om at bringe et Brev til K. og faa Svar tilbage. Indholdet af Præstens Brev saa Laust Jensen ikke. Derimod har han siden meddelt Degnens Svar: „Præstens Papir kom mig meget vel til Pas. Jeg var nemlig lige i Øjeblikket i Færd med at laxere. Jeg har nemlig i Dag en meget ubehagelig Diarrhoe og har af den Grund maattet lade Børnene gaa hjem.“

Der er Grund til at tro, at 'slige Sammenstød var medvirkende til, at K. oftere maatte af Sted med Embedsbreve for Præsten til Omegnens Præstegaarde, f. Eks. til Vorbasse, hvortil der er omkring ved to Mil. Meddeleren heraf spurgte i sin Tid Laust Jensen, hvorfor K. ikke lod sin Søn eller et andet yngre Menneske besørge saadanne Brevskaber. „Nej,“ svarede Laust Jensen, „Præsten holdt for, at Brevene maatte besørges af Degnen personlig, for at han kunde have Garanti for, at Brevene blev afleverede paa rigtigt Sted. Heden sønden Utoft grænsede ud til Grindsted-Hejnsvigvejen, og Laust Jensen fortalte, at han flere Gange har set K. sidde og hvile sig ved Rishøj Bro, naar han kom tilbage fra den lange Spadseretur til Vorbasse. K. maa da have været ved de Halvhundrede.

Der findes en Kancelliskrivelse af 28. Maj 1839 om Embedsbrevets Besørgelse, men den synes særlig at skulle henlede Opmærksomheden paa, at Lærerne ikke benytter Skoletiden til Brevenes Besørgelse, og fastslaar, at naar de omtalte Skrivelser besørges ved Bud, skal Degnen betale Budet. Endelig ophæves Degnens Forpligtelse til at besørge Breve for Præsterne fra 1. April 1851, og der føjes ædelmodig til, „uden Fradrag i Skolelærerembedernes Indtægter.“

Fr. Øhlenschläger meddeler, at da han en Dag som lille Dreng sad i Skolen, kom Præsten ind og bebrej-

dede Kierckebye, at han holdt Børnene i Skolen over Tiden. K. har ikke villet indrømme dette eller ment, at den Sag bestemte han selv. De var meget uenige, og til sidst „fik de i hinanden“, hvorover Frederik og andre Smaabørn gav sig til at skraale højt.

Samme Fr. Øhlenschläger stod som Avertissementspost i en Løbegrav foran Dybbøl i 1864, og Granaterne slog ned tæt ved ham. Han faldt plat ned, „og Sten og Jord og Smadder og Skidt“ næsten begravede ham. „Det skulde have været nu, saa havde a rendt derfra.“ Men efter lidt Betænkning tilføjer han: „Nej, a havde vist ikke rendt alligevel. Det var „æ gammel Dæjn“ (Kierckebye), der havde sat det i os, at det var værd at gaa noget igennem for sine Kammerater og for dem derhjemme.“

Da der 1850 kommer en ny Præst til Grindsted, indtraadte et bedre Forhold mellem Præst og Degn. Følgende lille Tildragelse kunde endog tyde paa, at K. paany havde overtaget Kirkesangen. Jens Hinnum var en Søndag kommen til Grindsted Kirke, rygende paa sin Tobakspibe lige til Døren. Nu maa han have stukket Piben i sin Frakkes Baglomme paa en skødesløs Maade, thi Ilden forplantede sig over i Tøjet, saa da Pastor Blach havde staaet lidt paa Prædikestolen, steg der en blaa Røg op bag ved Jes. Præsten standsede da sin Tale, og han vendte sig til Degnen: „Kierckebye, der er Ild i en Mand, kan De ikke faa ham ud.“ Man skulde synes, at Jes' Naboer kunde have gjort ham opmærksom paa Ildløsen, men saadan er Jyder ikke. De blander sik nødvendig i, hvad der ikke strengt taget angaar dem. Kierckebye, der var meget nærsynet, maatte da nedover Kirkegulvet, kiggende over til Mandssiden. „Saa“, udbrød Præsten, „nu er De lige ud for ham.“ Da Jes blev opmærk-

som paa, at det var ham, der var Ild i, gik han naturligtvis straks ud og fik den slukket.

I sine sammenstød med præsten har Kierckebye efter al sandsynlighed nærmest haft den jævne befolkning på sin side. Anderledes gik det, da han begyndte sin kamp for at få den tilfældige og tildels frivillige småredsel, brød, flæsk, æg, mælk m. m., bestemt og fastlagt som en del af lærerlønnen.

Egentlig var det kun *mælken*, det var galt med; efter K.s opfattelse skulde han have middagsmælken af hver ejendom en gang om året. I en redegørelse til provsten for småredselen (1851) siger han udtrykkelig, at af rug, smør og æg får han endog rigelig, men ang. mælk „får jeg ikkun hos de færreste min rettighed.“ Belært af en retssag om småredsel fra nabosognet Grene havde han lige fra han kom til Grindsted 1842 ført bog over, hvad hver enkelt lodsejer plejede at give, og da nu (1851) flere beboere, måske irriterede over påmindelser fra K.'s side, rentud nægter at levere mælk, beslutter han at gå angrebsvis til værks. I den anledning udfærdiger han en restanceliste, hvor han har beregnet mælkeafgiften til en værdi af 2 sk. pr. skp. h. k. årlig. Dette fandt pastor Blach rimeligt, og med hans erklæring opnåede K. også amtets approbation. Nu har han sagen „for skar“, som det hedder på jydsk. De pågældende gik også ind på at betale efter restancelisten, dog med undtagelse af gårdejer Chr. Gydesen i Nollund. Og hos ham blev der så 24. Febr. 1853 gjort udlæg for de 63 sk., som hans skyld beløb sig til, og det udpantede, en mortar og to lysestager, blev ved en auktion i Grene afhændet for 2 Rd. 1 mark og 10 sk. og Kierckebye fik sine 63 skilling. Da Chr. Gydesen ikke vilde finde sig i denne „omgangsmåde“, anlagde han

sag efter at forlig forgæves var forsøgt. Kierckebye fik, efter ansøgning, fri proces, idet han gjorde gældende, at han førte sagen på embedets vegne. K.'s sagfører forlangte vidner indkaldt for at få spørgsmålet belyst: Om Chr. Gydesen før har leveret mælk til læreren, om også hans formænd har (og hvor meget), hvor mælken ude i Nollund har været samlet sammen (og lavet til ost) og endelig, hvormegen mælk en ko kan antages at give ved midsommertid, når den har kælvet efter jul. Angående sidste spørgsmål synes vidnerne at være enige om 3 kander (12 Pd.), og at prisen paa sød mælk er $2\frac{2}{5}$ sk. pr. pot. På de andre blev der naturligvis svaret noget forbeholdent (som i alle slige tilfælde), men det kunde dog ikke skjules, at der var ydet mælk af Chr. Gydesens gård som af de andre, også i hans tid, ja, at degnemælken fra Nollund endog tidligere havde været samlet og gjort i ost i Chr. Gydesens gård. Og dommen (28. Febr. 1854) kom da til at lyde på, at skønt man ikke kunde anerkende Kierckebyes udregning af restancerne efter hartkorn, så måtte han dog både ifølge vidnernes udsagn og ifølge hans opgivelse — i embedsbogen og til provsten — af mælkeydelse som en del af lønnen, anses at have ret til mælken; og efter de indkomne oplysninger om mælkeprisen, skønner retten heller ikke, at den fordrede erstatning er ubillig. „Thi kendes for ret: Indstævnte lærer Kierckebye bør for citantens tiltale i denne sag fri at være.“ Sagens omkostninger ophæves.

Her fik altså Kierckebye sin krig igennem. Det er vel sandsynligt, at når han også i sit forrige kald, Sæding, var i konflikt ialfald med en enkelt mand i sognet, at der da har ligget lignende årsager bag som i Grindsted.
